
INTERCONNECTION OF TRANSPORT AND TOURISM INDUSTRY

Marija Lakićević

Faculty of Hotel Management and Tourism in Vrnjačka Banja, University of Kragujevac,
marija.lakicevic@kg.ac.rs

Danijela Durkalić

Faculty of Hotel Management and Tourism in Vrnjačka Banja, University of Kragujevac,
danijela.durkalic@kg.ac.rs

Milica Žarevac Bošković

Technical College of Applied in Kragujevac, Serbia, zarevac.milica@gmail.com

Abstract: The interconnection of tourism and transport activity is present at all levels of development of society and economy. The occurrence of rail, then car and plane has led to the transformation of tourism from an individual into a mass phenomenon. The general economic expansion, the rise in living standards, and especially the rapid development of tourism in the 20th century, have had a significant impact on the overall transport system, and especially on change of means of transport. The sudden development of motor vehicles is the beginning of the The Second Transportation Revolution, and at the same time other revolutions in tourism.

Tourism is the sector that records the highest growth in the world economy.

The aim of this paper is to examine the analysis of interconnections and relations between transport and tourism industry. Tourism and transport are interconnected phenomena, where all major epochs in the development of transport becoming the turning points in the development of tourism. Transportation is an integral part of the tourism industry since it connects tourists with various tourist attractions. In most countries, the development of tourism depends on the development of the transportation system. The promotion and development of tourism depends directly on the development of the transport system (road, maritime, air, rail, river and PTT traffic), maintenance and construction of existing roads, construction and maintenance of railways and air traffic, as well as the construction of local airports and the improvement of flight operations.

Serbia has relatively favorable natural and material conditions for the development of various types of traffic in accordance with the requirements of domestic and foreign tourists. Road traffic has a dual importance for tourism. First of all, it allows tourists to travel on vacation with certain advantages that consist of being able to go directly from home, at will, to choose the time of departure, the route and speed they will travel, and the choice of travel companions depends on them. One of the main reasons that led to massive use of cars for tourist purposes is their economic efficiency. The connection between tourism and transport is also evident in the fact that many roads that serve primarily for tourism are built. Air traffic has opened new destinations and tourist forms, such as long distance trips.

Keywords: tourism, transport, tourist destination, transport system, tourists.

POVEZANOST TURISTIČKE I SAOBRAĆAJNE DELATNOSTI

Marija Lakićević

Fakultet za hotelijerstvo i turizam u Vrnjačkoj Banji, Univerzitet u Kragujevcu
marija.lakicevic@kg.ac.rs

Данијела Дуркалић

Fakultet za hotelijerstvo i turizam u Vrnjačkoj Banji, Univerzitet u Kragujevcu
danijela.durkalic@kg.ac.rs

Milica Žarevac Bošković

Visoka tehnička škola strukovnih studija u Kragujevcu, Srbija, zarevac.milica@gmail.com

Rezime: Međuzavisnost turističke i saobraćajne delatnosti je prisutna na svim nivoima razvoja društva i privrede. Pojava željeznice, zatim automobila i aviona doveli su do pretvaranja turizma iz individualnog u masovni fenomen. Opšta privredna ekspanzija, porast životnog standarda i posebno sve nagliji razvoj turizma u XX veku, bitno su uticali na celokupni saobraćajni sistem a posebno na promenu prevoznih sredstava. Nagli razvoj motornih vozila predstavlja početak druge revolucije u saobraćaju, a i istovremeno druge revolucije u turizmu.

Turizam je sektor koji beleži najveći rast u svetskoj ekonomiji.

Cilj ovog rada je da sagleda analizu uzajamnih veza i odnosa saobraćajne i turističke delatnosti. Turizam i saobraćaj su međusobno povezani fenomeni, pri čemu sve glavne epohe u razvoju saobraćaja su postale i

prelomne etape u razvoju turizma. Prevoz predstavlja sastavni deo turističke industrije budući da povezuje turiste sa različitim turističkim atrakcijama. U većini zemalja, razvoj turizma zavisi od razvijenosti transportnog sistema. Promocija i razvoj turizma direktno zavise od razvoja saobraćajnog sistema (drumskog, pomorskog, vazdušnog, železničkog, rečnog i PTT saobraćaja), održavanja i izgradnje postojećih puteva, izgradnje i održavanje železnica i vazdušnog saobraćaja, kao i izgradnje lokalnih aerodroma i unapređenje operacija letova. Srbija poseduje relativno povoljne prirodne i materijalne uslove za razvoj raznih vidova saobraćaja u skladu sa zahtevima domaćih i stranih turista. Drumski promet ima za turizam dvostruku važnost. Kao prvo omogućuje turistima da putuju na godišnji odmor uz određene prednosti koje se sastoje od toga da mogu krenuti direktno iz kuće, po volji birati vreme polaska, put i brzinu kojom će putovati, a od njih zavisi i izbor saputnika. Jedan od bitnih razloga koji su doveli do masovne upotrebe automobila u turističke svrhe jeste njihova ekonomičnost. Povezanost turizma i saobraćaja vidi se i po tome što se grade mnogi putevi koji služe prvenstveno za potrebe turizma. Vazdušni saobraćaj otvorio je nove destinacije i turističke oblike, kao što su ekskurzije na duže relacije. **Ključne reči:** turizam, saobraćaj, turistička destinacija, transportni sistem, turista.

1. UVOD

Turizam je delatnost koja utiče na mnoge sektore kao što su transport, građevinarstvo, bankarstvo, agrar, uslužne delatnosti, iznajmljivanje različite opreme, kao i na mnoge druge sektore koji se uključuju u stvaranje celovitog turističkog proizvoda.²⁰⁶ Postoji opšta saglasnost da sa širenjem turističke delatnosti dolazi do razvoja transportnih sistema.

Razvoj saobraćaja je sasvim sigurno doprineo razvoju turizma i obrnuto, odnosno postoji velika međuzavisnost između njih. Sve ključne tačke u razvoju turizma su zapravo povezane i sa velikim inovacijama u razvoju saobraćaja. Saobraćaj, ne samo da je uzrokovao razvoj turizma već je turizam dobio masovni karakter.²⁰⁷

Turistički saobraćaj podrazumeva onu vrstu saobraćaja koja omogućava ljudima da radi rekreacije promene mesto stalnog boravka i povremeno oputuju u neko drugo mesto, područje, zemlju ili kontinent. Danas turisti biraju prema svojim potrebama i mogućnostima između određenih saobraćajnih grana i saobraćajnih sredstava: železničkog, drumskog, vodenog i vazdušnog saobraćaja. Sasvim sigurno da prilikom odabira dolaze u obzir osnovne karakteristike saobraćaja kao što su: sigurnost, brzina, udobnost i cena prevoza.

2. ZNAČAJ PREVOZA ZA RAZVOJ TURIZMA

Neosporno je da je turizam jedan od važnih sektora privrede. Mnoge zemlje prihodima od turizma pokrivaju svoje deficite. Ipak, turizam ima svoje jedinstvene karakteristike koje ovaj sektor razlikuju od drugih. Kao i u svim uslužnim delatnostima, u turizmu kupci (turisti) dolaze na određeno mesto (destinaciju) gde koriste turističke usluge. Međutim, teško je govoriti o turističkom sektoru bez prevoza. Prevoz predstavlja osnovno sredstvo za transport putnika, odnosno turista na mesto na kojem će konzumirati turističke usluge.

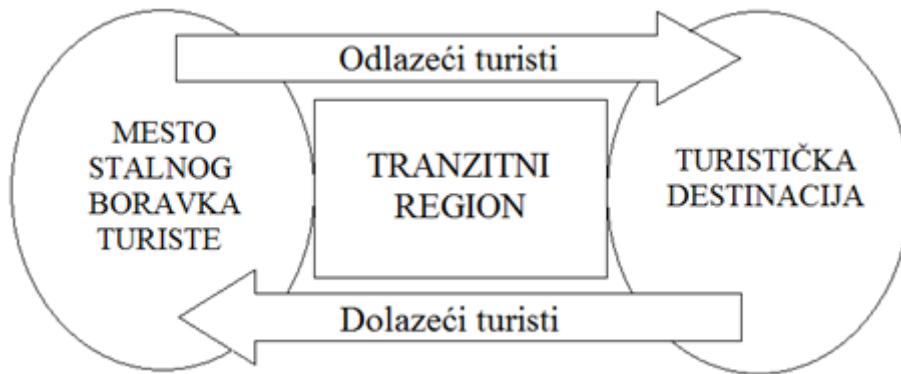
Sama želja za putovanjem je predodređena od strane tri različita modela koji se odnose na prevoz turista sa jednog mesta na drugo. Ta tri modela su u stvari tri načina za putovanja:²⁰⁸ samohodni (kao što je šetanje), režim ubrzanja (putem tehnologije za pojačanje telesnih napora, kao što je skijanje ili biciklizam) i pogonski režim (motorizovani transport). Upravo ova tri načina transporta ljudi sa jednog mesta na drugo sugerišu da bez infrastrukture i načina transporta nije moguće formirati turizam kao aktivnost. Liper (1990) je istakao da se prevoz smatra važnim delom turističkog sistema putem koga turisti putuju iz svoje generičke destinacije u turističku destinaciju koju napuštaju protokom određenog vremena i u tom slučaju takođe koriste prevozna sredstva.

²⁰⁶ Vojnović, B., Cvijanović, D., Stefanović, V. *Razvojni aspekti turističke delatnosti*, Monografija, Institut za ekonomiku poljoprivrede, Beograd, (2012).

²⁰⁷ Ункових, С., & Зечевић, Б., *Економика туризма*, Економски факултет Београд, 68, (2016).

²⁰⁸ Page, S. *Transport and tourism: Global perspectives*. Third Edition, Pearson Education, London, str.4, (2009).

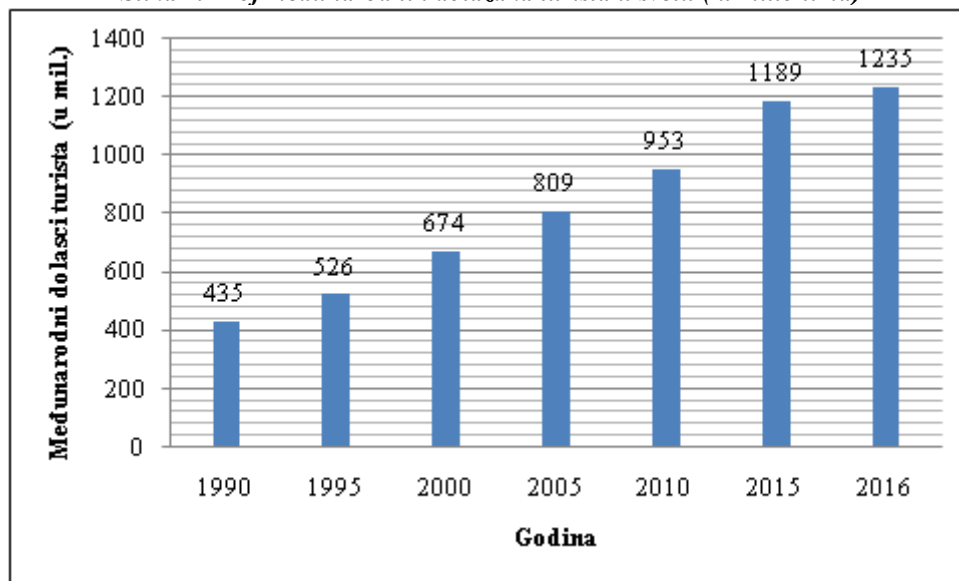
Slika 1. Turistički sistem

Izvor: Fajri, K., & Kartika, T. (2016). The service quality of taxi in supporting tourism industry (case study in bandung). Asia Tourism Forum 2016 – The 12th Biennial Conference of Hospitality and Tourism Industry in Asia (ATF-16), pg. 508. Na osnovu: Leiper, N. (1990), Tourism systems: An interdisciplinary perspective, Palmerston North.

Razvoj prevoza, prevoznih sredstava, infrastrukture i korišćenja novih tehnologija u ovom sektoru ubrzava razvoj turizma. Ako se pogleda statistike Svetske turističke organizacije, može se uočiti da se dinamika turizma promenila i brzo povećala između 2005. i 2016. godine. U 2016. godini dolasci međunarodnih turista su porasli na 1235 miliona. Sve to je dovelo do generisanja prihoda od turizma u iznosu od 1102 mlrd evra u 2016. godini. Na ovakav trend uticali su mnogi faktori. Međutim, najvažniji faktor je brz razvoj transportnog sektora i primena tehnoloških inovacija koje turistima omogućavaju dostizanje udaljenih destinacija sveta.

Slika 2. Broj međunarodnih dolazaka turista u svetu (u milionima)

Izvor: UNWTO, <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419029>

Na izbor samog načina prevoza do turističke destinacije utiču brojni efektivni faktori. Neki od tih faktora su: vreme, udaljenost, status, udobnost, bezbednost, beneficije, cena, geografski položaj i konkurencija. Pomenuti faktori se mogu posmatrati kao unutrašnji i spoljašnji faktori.²⁰⁹ Neki od njih zavise od same turističke destinacije, a neki od turiste kao inicijatora putovanja.

²⁰⁹ Westlake, J., & Robbins, D. *Transportation Tourism: Principles and Practice*, 3rd edition, Essex, Pearson Education Limited, 463, (2005).

3.PREDNOSTI I NEDOSTACI PREVOZA U TURIZMU

Sada je poznato da turizam i transport predstavljaju dva važna podsistema u jednom sistemu. Turizam ne funkcionira efikasno ukoliko nema podršku transportnog sistema. Sve ovo je u skladu sa tri osnovne komponente razvoja turizma i turističke destinacije: atrakcija, udobnost i pristupačnost (eng. 3A: attractions, amenity, and accessibility). Prednosti turističkog prevoza mogu se svrstati u tri kategorije:²¹⁰

- 1) ekonomske
- 2) socijalne i
- 3) političke.

Ekonomske koristi ogledaju se u zadovoljenju ljudskih potreba. Prevoz je jedna od aktivnosti koja unapređuje, poboljšava i povećava ljudske potrebe za promenom geografskog položaja ljudi. Ta promena geografskog položaja uzrokuje različite ekonomske koristi na mikro i makroekonomskom nivou. Socijalne koristi ogledaju se u različitim sadržajima koje omogućava prevoz, kao što su: a) prevoz u grupama ili individualne usluge, b) razmena i dostavljanje informacija, c) putovanja radi opuštanja, d) skraćivanje udaljenosti pojedinih mesta i e) disperziju stanovništva. Političke koristi prevoza u turizmu odnose se na stvaranje nacionalnog jedinstva koje postaje sve jače sa povećanjem turističkih aktivnosti. Delujući integrisano, turizam i prevoz eliminišu političku izolaciju i teže ka ostvarenju mira u svetu.

Međutim, povećanje saobraćaja zbog rapidnog rasta turista može stvarati pritisak na transportne aktivnosti, što može stvarati neželjene efekte. Ti negativni efekti se mogu ogledati u sledećem:²¹¹

- zagušenost saobraćaja,
- bezbednost i sigurnost i
- životna sredina i
- sezoničnost.

Problemi zagušenosti se odnose na vremenska kašnjenja u saobraćaju što implicira izgubljenom vremenu i energiji. Ozbiljna zagušenja mogu imati negativne efekte na način prevoza, naročito na aerodromima i putevima tokom udarnih termina (praznici, letovanja itd.). Bezbednost i sigurnost u transportnom prevozu je osnovni i važan zahtev za prevoz turista. Svaki turista koji putuje na određenu destinaciju kao prioritet podrazumeva osiguranje svoje lične bezbednosti. To nekada nije slučaj, naročito kada se radi o neadekvatnom servisiranju prevoznih sredstava i amortizaciji. Povećanje turističkih aktivnosti a samim tim i saobraćajnih može imati fatalan uticaj na životnu sredinu. Naročito je važno u ovom slučaju posmatrati turističko mesto i njegov kapacitet da primi dodatne turiste. Sezoničnost je jedna od osnovnih karakteristika turizma koja se odnosi na pretrpanost tražnje za turističkim uslugama u određenim vremenskim periodima godine. U drugim periodima (van sezone) javlja se nizak nivo popunjenosti kapaciteta. Postoje studije koje ukazuju na dinamičnu vezu između idataka za putovanje i mesta porekla turista. Naime, želja turista da oputuju u određenu destinaciju usled neefikasnog transporta do date destinacije, može dovesti do toga da se odluče za neku alternativnu destinaciju. U tom smislu, transport je veoma značajan faktor razvoja destinacije, kao i u odabiru destinacije od strane turista.²¹²

Na osnovu sagledanih prednosti i nedostataka, potrebno je istaći da je uloga saobraćaja u turizmu sledeća:²¹³

- osigurava dostupnost turističke destinacije pomoću objekata saobraćajne infrastrukture;
- osigurava kvalitetno putovanje, što znači da turista mora putovanje doživeti udobno, brzo, sigurno i cenovno prihvatljivo (ekonomično);
- pretvara putovanje u turistički doživljaj, odnosno ovakva putovanja turisti ostaju u sećanju kao nešto zanimljivo i još nedoživljeno;
- obezbeđuje mobilnost turista u samoj turističkoj destinaciji, prošlo je vreme pasivnog odmora za današnje turiste koji žele da istražuju, putuju i upoznaju nešto novo;
- realizuje posebne oblike saobraćajnih usluga u turističkim destinacijama, kao što su naprimer turistički voz i brodići, prevoz žičarom i slično.

²¹⁰ Fajri, K., & Kartika, T. *The service quality of taxi in supporting tourism industry* (case study in bandung). Asia Tourism Forum 2016 – The 12th Biennial Conference of Hospitality and Tourism Industry in Asia (ATF-16), pg. 509, (2016).

²¹¹ Goeldner, C. R., & Ritchie, J. B. *Tourism: principles, practices, philosophies* (No. Ed. 12). John Wiley and Sons, Inc., 96, (2012).

²¹² Prideaux, B. The role of transport system in destination development, *Tourism Management*, 21(1), 53-63, (2000).

²¹³ Šoloman, S. The role of road transport in Croatian tourism, *Acta Turistica Nova*, 4 (2), 121-250, (2010).

4. SAOBRAĆAJ U REPUBLICI SRBIJI

Geografsko-saobraćajni i turistički položaj naše zemlje izuzetno je povoljan za razvoj tranzitnih turističkih kretanja. Beograd, glavni grad, nalazi se na pravcu glavnih tranzitnih tokova kroz našu zemlju.²¹⁴ Kompletna saobraćajna infrastruktura u Srbiji – saobraćajnice svih nivoa i svih pravaca, čini integrativni element materijalne osnove turizma bez kojeg nije moguće razvijati turizam.²¹⁵

Iako dugi niz godina saobraćajna infrastruktura Srbije i dela regiona nije razmatrana u okvirima saobraćajnih politiki Evropske Unije, poslednjih godina je na tom planu ostvaren značajan napredak. Na prvom mestu je uvrštavanje osnovne saobraćajne mreže Srbije u revidirane smernice razvoja TEN-T (TransEuropean Network - Transport) mreže EU.

Vodeni saobraćaj

Vodeni saobraćaj ubraja se u najstarije vidove saobraćaja. Kopnene vode i morska prostranstva privlačili su ljude od njihovog postanka.²¹⁶ Republika Srbija raspolaže sa 959 km unutrašnjih plovni puteva sa međunarodnim statusom (588km reke Dunav, 207km reke Save i 164 km reke Tise). Putnički saobraćaj na mreži unutrašnjih plovni puteva obavlja se na tri postojeće putnička pristaništa: Novi Sad, Beograd i Donji Milanovac. Sav putnički saobraćaj odvija se u okviru turističke ponude agencija. Sem lokalnih tura, koje se organizuju u pojedinim lokalnim samoupravama, najveći deo čine strani turisti čiji je broj u konstantnom porastu. Prema strategiji razvoja vodenog saobraćaja Republike Srbije od 2015.do 2025.godine, planiran je porast u opsegu od 7 do 9% godišnje, a potencijal za razvoj putničkih pristaništa prepoznat je u 16 opština, i to na Dunavu, Savi i Tisi.

Drumski saobraćaj

Drumski saobraćaj je dominantan vid prevoza putnika i robe. Iako zvanična statistika stavlja ovaj vid prevoza na drugo mesto po učešću u ukupnom obimu prevoza, kada se izuzmu tranzitna kretanja železnicom i uključi distribucija robe, učešće drumskog prevoza se procenjuje na oko 70-80%, dok je u prevozu putnika učešće drumskog veće od 80%, ako se u statistiku uključe javni gradski i prigradski prevoz putnika. Jedna od osnovnih karakteristika drumskog saobraćaja, koja ga čini atraktivnim jeste mogućnost prevoza robe i putnika od vrata do vrata. Ostali vidovi transporta su vezani za stanice, luke i aerodrome, gde većina robe i putnika od terminala do krajnjih odredišta stiže drumskim saobraćajem. Domaći prevoz putnika regulisan je i obavlja se u segmentu javnog gradskog i prigradskog prevoza, javnog linijskog međumesnog prevoza putnika, kao što su prevoz radnika, turističke ture, prevoz učenika, ekskurzije i slično.

Železnički saobraćaj

Značaj i ulogu saobraćajne infrastrukture kao dela materijalne osnove za razvoj turizma potvrđuje i činjenica da su prva masovna kretanja, upravo vezana za pojavu železnice. Železnica je oduvak imala značajnu ulogu, kako u razvoju, tako i u realizaciji turističkog prometa u svetu. Ovaj vid transporta ima izuzetan potencijal, naročito u teretnom saobraćaju – u tranzitu između bliskog i srednjeg istoka i EU. Ukoliko posmatramo sa aspekta smanjenja saobraćajnog opterećenja, povećanja bezbednosti, potrošnje goriva i smanjenja emisije ugljen dioksida prepoznaje se potreba za stvaranjem efikasne transportne železničke infrastrukture. Pored finansijske rentabilnosti, može pratiti rast nacionalne i evropske komisije.

Vazdušni saobraćaj

Može se slobodno reći da je osnovna relika između vazdušnog i drugih vidova saobraćaja u njegovoj velikoj brzini i mogućnosti slobodnog kretanja kroz prostor. Vazdušni saobraćaj otvorio je nove destinacije i turističke oblike, kao što su ekskurzije na duže relacije.²¹⁷

U januaru 2016.godine prevezeno je 1.100 tona robe i pošte, čime je ostvaren rast od 33% u odnosu na isti period prethodne godine. Broj tranzitnih putnika u 2015.je povećan za čak 52% u odnosu na 2014.godinu. Usluge beogradskog aerodroma tokom 2015.godine u proseku je koristilo 13.085 putnika dnevno ili 545 putnika na sat, odnosno devet putnika u minutu.

ZAKLJUČAK

Poznavanje pravca kretanja turista od izuzetnog je značaja za usmeravanje i omasovljavanje kretanja, kao i za izgradnju saobraćajnica neophodnih za turistička kretanja i boravak. Povratno, turistička kretanja predstavljaju

²¹⁴ Štetić, S. *Saobraćaj u turizmu*. Beograd, 72, (2003).

²¹⁵ Vujović, S., Spajić, J., & Vučković, J. *Značaj saobraćajne infrastrukture za razvoj turizma*, Naučni skup, Centar za strateška istraživanja nacionalne bezbednosti, Beograd, 28-30 Januar. Rad je publikovan u Zborniku radova "Koridor 10 u funkciji društvenog razvoja Srbije", 135-148, (2011).

²¹⁶ Štetić, S., op.cit., str.78.

²¹⁷ Bieger, T., Wittmer, A. Air transport and tourism – Perspectives and challenges for destinations, airlines and governments, *Journal of Air Transport Management*, 12(1), 40-46,2006.

faktor razvoja saobraćajnih sistema i usavršavanje saobraćajnih sredstava. Sa druge strane, turistička kretanja danas bez saobraćaja su nezamisliva, što potvrđuje njihovu međusobnu povezanost.²¹⁸

ACKNOWLEDGEMENTS

Paper is a part of research within the project no. III 46006 – Sustainable agriculture and rural development in the function of accomplishing strategic objectives of the Republic of Serbia in the Danube region, financed by the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia. Project period: 2011-2019.

LITERATURA

- [1] Bieger, T., Wittmer, A. Air transport and tourism – Perspectives and challenges for destinations, airlines and governments, *Journal of Air Transport Management*, 12(1), 40-46. doi.org/10.1016/S0261-5177(99)00079-5, 2006.
 - [2] Fajri, K., & Kartika, T. The service quality of taxi in supporting tourism industry (case study in bandung). *Asia Tourism Forum 2016 – The 12th Biennial Conference of Hospitality and Tourism Industry in Asia (ATF-16)*, pg. 508, (2016).. Na osnovu: Leiper, N. *Tourism systems: An interdisciplinary perspective*, Palmerston North, 1990.
 - [3] Goeldner, C. R., & Ritchie, J. B. *Tourism: principles, practices, philosophies* (No. Ed. 12). John Wiley and Sons, Inc, 2012.
 - [41] Page, S. *Transport and tourism: Global perspectives*. Third Edition, Pearson Education, London, str.4, 2009.
 - [51] Prideaux, B. The role of transport system in destination development, *Tourism Management*, 21(1), 2000.
 - [6] Šoloman, S. The role of road transport in Croatian tourism, *Acta Turistica Nova*, 4 (2), 2010.
 - [71] Štetić, S. *Saobraćaj u turizmu*, Beograd, 2003.
 - [8] Vojnović, B., Cvijanović, D., Stefanović, V. *Razvojni aspekti turističke delatnosti*, Monografija, Institut za ekonomiku poljoprivrede, Beograd, 2012.
 - [9] Vujović, S., Spajić, J., & Vučković, J. Značaj saobraćajne infrastrukture za razvoj turizma, Naučni skup, Centar za strateška istraživanja nacionalne bezbednosti, Beograd, 28-30 Januar. Rad je publikovan u Zborniku radova "Koridor 10 u funkciji društvenog razvoja Srbije", 135-148, 2011.
 - [10] Westlake, J., & Robbins, D. *Transportation Tourism: Principles and Practice*, 3rd edition, Essex, Pearson Education Limited, 2005.
 - [11] Ункових, С., Зечевић, Б., *Економика туризма*, Економски факултет Београд, 68, 2016.
- Elektronski izvori:
Svetska turistička organizacija, UNWTO, <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419029>

²¹⁸ Vujović, S., op.cit., str.7.